

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 1138/1, донетом на седници одржаној дана 26. априла 2023, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда Мериме Омерагић под насловом „Пост/југославенска антиратна женска проза”, урађену под менторским руковођењем др Биљане Дојчиновић.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Дубравка Ђурић

Звање: редовни професор

Ужа научна област: теорија медија

Датум избора у звање: 1. 7. 2016.

Установа на којој је запослен: Универзитет Сингидунум, Факултет за медије и комуникацију

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Владислава Гордић Петковић

Звање: Редовни професор

Ужа научна област: Англистика

Датум избора у звање: 3. 10. 2008.

Установа на којој је запослен: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Станислава Бараћ

Звање: Виши научни сарадник

Ужа научна област: наука о књижевности.

Датум избора у звање: 8. 7. 2020.

Установа на којој је запослен: Институт за књижевност и уметност, Београд

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Мерима (Мушан) Омерагић
Датум и место рођења:	06. фебруар 1988. Сарајево, Босна и Херцеговина
Наслов мастер рада:	Конструкција родног идентитета у романима <i>Црнац</i> Татјане Громаче, <i>Као да ме нема</i> Славенке Дракулић и <i>Музеј безувјетне предаје</i> Дубравке Угрешкић
Датум одбране мастер рада:	30.11.2011.
Установа где је одбрањен мастер рад:	Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	Књижевност народа Босне и Херцеговине - научни смјер

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Omeragić, Merima. „The Muslim women's question and the emancipatory potential of Nafija Sarajlić's literary work in the South Slavic and European context. **Radovi** (ISSN 0353-295X; e-ISSN 1849-0344), Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (WoS-ESCI, SCOPUS, Q3, ERIH Plus) (Rad prihvaćen za objavljivanje za 2023.)
2. Omeragić, Merima. „Oslobođeno Evino tijelo u romanima Bisere Alikadić: Larva i Krug“. **Folia Linguistica et Litteraria**: časopis za nauku o jeziku i književnosti (e-ISSN 2337-0955; ISSN 1800-8542), Institut za jezik i književnost, Filološki fakultet – Nikšić, Univerzitet Crne Gore, <https://www.folia.ucg.ac.me> (WoSCC-ESCI, SCOPUS, Q2, ERIH Plus). (Rad prihvaćen za objavljivanje za 2023.)
3. Omeragić, Merima. „Intersekcionalni zakon čitanja dnevnika: subjektivnost iskaza, moć riječi i topos ratnog užasa“. **Folia Linguistica et Litteraria**: časopis za nauku o jeziku i književnosti, 43 (2022): 31-50; <https://doi.org/10.31902/fli.43.2022.2> [e-ISSN: 2337-0955]; Izdavač: Institut za jezik i književnost, Filološki fakultet – Nikšić, Univerzitet Crne Gore (WoSCC-ESCI, SCOPUS, Q2, ERIH Plus, M23);
4. Omeragić, Merima. „Pregled feminističkih istraživanja književnosti u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji“. **Зборник Матице српске за славистику**, br. 102 (2022): 387–410, https://doi.org/10.18485/ms_zmss.2022.102.22; [p-ISSN: 0352-5007]; Izdavač: Matica srpska, Novi Sad (WoSCC-ESCI, SCOPUS, Q3, ERIH Plus, M23);
5. Omeragić, Merima. „Transnacionalnost u post/jugoslavenskom antiratnom ženskom eseju“ **Књиженство** [Електронски извор]: часопис за студије књижевности, рода и културе, 11.11 (2021): 121-150. <https://doi.org/10.18485/knjiz.2021.11.11.6> [e-ISSN: 2217-7809], Izdavač: Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu (ERIH Plus, M23);
6. Omeragić, Merima. „Refleksija nacionalizma i dostignuća u očinskoj validaciji Kći Istoka Clare Usón“. **Književna smotra**: časopis za svjetsku književnost, 53, br. 199(1), (2021): 55-70. [ISSN: 0455-0463, e-ISSN: 2459-6329], <https://hrcak.srce.hr/260724>; Izdavač: Hrvatsko filološko društvo (WoSCC-A&HCI, SCOPUS, Q3, M23);
7. Omeragić, Merima. „Majčinski kontinent kao prostor pisanja u djelima Jasmine Tešanović“. **Folia Linguistica et Litteraria**: časopis za nauku o jeziku i književnosti, 34 (2021): 119-138.

<http://dx.doi.org/10.31902/fli.34.2021.7>. [e-ISSN: 2337-0955]; Izdavač: Institut za jezik i književnost, Filološki fakultet – Nikšić, Univerzitet Crne Gore (WoSCC-ESCI, SCOPUS, Q2, ERIH Plus, M23);

8. Omeragić, Merima. „Od istorijske pogibije Hifzi-bega Đumišića do baladne reprezentacije zbilje“. *Zbornik Matice srpske za slavistiku*, 99 (2021): 351-370, https://doi.org/10.18485/ms_zmss.2021.99.21 ; Izdavač: Matica Srpska, Novi Sad (R. Srbija), ISSN 0352-5007 (WoSCC-ESCI, SCOPUS Q4, ERIH Plus);
9. Omeragić, Merima. „Model umjetnice-bludnice: zašto je arhetipska priča o crvenim cipelama (još) uvijek kontroverzna“. *Književna smotra: časopis za svjetsku književnost*, 52, br. 197(3) (2020): 3-19. [ISSN: 0455-0463, e-ISSN: 2459-6329], <https://hrcak.srce.hr/247739>; Izdavač: Hrvatsko filološko društvo (WoSCC-A&HCI, SCOPUS, Q4, M23).

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Пост/југославенска антиратна женска проза

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет дисертације *Пост/југославенска антиратна женска проза* произлази из истраживачког нагласка на тематској обради ратног распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ) у прозним делима списатељица. Њиме су обухваћена прозна дела списатељица, припадница различитих националних култура, чија дела припадају пост/југословенској женској књижевности. У средишту истраживачке пажње налази се, дакле, феномен пост/југословенског антиратног женског писања. Наведени предмет истраживања осветљен је из различитих углова женског искуства рата које је обично негирано у доминантним књижевним токовима. Предмет помнијег истраживања јесу поетичке тенденције аутобиографских жанрова писма и дневника и фикционалне форме романа. Ужи централни предмет дисертације представља интерпретација појединачних дела. Предмет дубинске научне анализе јесу три жанровски различите књиге: збирка писама *Вјетар иде на југ и обрће се на сјевер* (1994), дневник *Сарајевски дани, сарајевске ноћи* (1994) и роман *Рио бар* (2006). На ова дела се примењују одабране читалачке стратегије те доказује адекватност критичког и теоријског оквира истраживања. Тачка гледишта одређена је афирмацијом етичких вредности и критиком инструментализације улоге жене у временима ратова. Анализом конкретних књижевних дела предмет истраживања постају и појмови писања о животу, его-документа, сопства, идентитета, субјекта. На овај низ могуће је додати и феномен кореспонденткиња, читатељки, женског искуства, етике бриге и солидарности, заједнице, пацифизма и хуманизма, отпора и трауме. Даље, палета је проширена и на литерарну репрезентацију алкохолизма, посттрауматског стресног синдрома, религије, нације, идеологије и низа других специфичних друштвених феномена кроз које се прелама рат.

Циљеви дисертације *Пост/југославенска антиратна женска проза* одређени су истраживачким оквиром који подразумева укључивање маргинализованих ауторки у књижевнотеоријска и књижевноисторијска изучавања ратне тематике. На основу тог приступа кандидаткиња тежи гинокритичкој реконструкцији транснационалног књижевног простора антиратне женске савремене прозе. Овај корпус дела обухвата алтернативни простор знања, женских субјеката, политика и поетика жанрова. Унутар плурализма гласова и богатства националних корупса као примарни циљ наметнуо се проналазак репрезентативних прозних дела ауторки. На основу анализе садржаја генерисан је наредни циљ препознавања и систематизације карактеристика текстова, што је у директном односу са задатком конструкције истраживачког оквира и одабира теоријске и критичке литературе. Сврха научног оквира огледа

се у стварању базе за отварање другачијих научних истраживања у овом пољу. Следећи циљ је изградња комуникативних скица жанрова писма, дневника и романа пост/југословенских ауторки које пишу о рату. На тај начин се ствара оквир за проучавање поетичких квалитета жанрова, потом за умрежавање истраживања између националних корпуса, и промовише укључивост ауторки и њихова књижевна разноврсност и на концу ствара база за другачије интерпретирање књижевних дела списатељица. Наведени циљ је успостављен на фону потребе за систематизовањем грађе и препознавања тематских аспеката и разноврсности текстова списатељица о рату. Посебан циљ представља састављање адекватне методологије и избора теоријске грађе. Као један од значајних циљева дефинише се изучавање поетике жанрова са етичким и феминистичким предзнаком. С друге стране, настоји се створити основа за будућа читања и укључивање других ауторки с наведеном темом. У дубинској интерпретацији одабраних дела циљ је истраживање начина на које се артикулишу женски субјекти, елементи женског идентитета и друштвених услова конституције женског искуства и ауторства. Један од циљева је и превазилажење канонских дефиниција и ограничења наметнутих ауторкама и њиховим делима, и он укључује помну интерпретацију синергије јавног и приватног, колективног и индивидуалног, као и низа друштвених услова с обзиром на пол и род списатељице и јунакиње или позицију жене уопште. Најзад, најшири циљ ове дисертације јесте разумети женска искуства рата и учинити жене легитимним субјектима у сфери писања и друштва у целини.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

У односу на предмет и методологију истраживања кандидаткиња је докторску дисертацију структурирала на темељу четири главне хипотезе (X) и осам помоћних хипотеза (x). У индуктивно-дедуктивном смислу и обратно, хипотезе су усмерене на формирање поља истраживања пост/југословенске антиратне женске прозе. Главне хипотезе су постављене у односу на задатак дубинске анализе збирке писама, дневника и романа. У саставу прве главне хипотезе конструише се теоријски оквир за изучавање жанрова аутобиографије као форми писања о животу и специфично теме рата. Друга главна хипотеза посвећена је примени теоријско-критичке апаратуре на збирку писама *Вјетар иде на југ и обрће се на сјевер* ауторки Раде Ивековић, Биљане Јовановић, Маруше Кресе и Радмиле Лазвић, као и отвореног писма јавности Мире Фурлан. У трећој хипотези истраживачки оквири се продубљују анализом дневника *Сарајевски дани, сарајевске ноћи: дневник и писма 1992-94* Елме Софтић, док је четврта главна хипотеза посвећена анализи романа *Рио бар* Иване Сајко. Главне хипотезе су наведене како следи:

- X1: *Аутобиографизација сопст(а)ва – писмо и дневник као плурални рефлекси антиратног женског писања*
- X2: *Акт писања у служби ре/конструкције и очувања женског (персоналног) идентитета на ратној сцени – Вјетар иде на југ и обрће се на сјевер*
- X3: *Закон читања текста: репрезентативна моћ ријечи искуства ратног ужаса – Сарајевски дани, сарајевске ноћи*
- X4: *Политичко-феминистички роман у спектру ангажованих и етичких писања о рату – Рио бар.*

Како би се што прецизније описали феномени везани за женско искуство ратова и обликовање сопства и идентитета јунакиња и ауторки, у дисертацији је уже испитивана поетика жанрова. Темелј анализе сложеног процеса обликовања женског текста у жанр заснован је на феминистичком и етичком ангажману у књижевном приказивању трагедије рата. Како би установила да није реч о књижевној ендемичности, кандидаткиња је приступила гинокритичком истраживању прозних дела о рату. Стога је помоћне хипотезе утемељила на разноврсном транснационалном корпусу сачињеном од дела ауторки са маргина босанскохерцеговачког,

бошњачког, црногорског, хрватског, македонског, словеначког и српског књижевног канона. Појединачне особине наведених текстова су сведене у раван књижевног поља и потом уопштене интердисциплинарном и интерсекционалном анализом на ниво парадигматских приказа жанрова.

Прву главну хипотезу прате две помоћне хипотезе којима се у средиште пажње доводи аутобиографско писање у координате писања о животу и его-документа којим се артикулише женски субјект, праћено расправом о феминистичкој критици појмова везаних за постјугословенски контекст. Друга помоћна хипотеза је постављена као одговор на изазов истраживања друштвеног и културолошког обликовања женског сопства, идентитета и артикулације женског списатељског гласа као алтернативног и аутономног субјекта. Две помоћне хипотезе су постављене на следећи начин:

x1: Мапирање аутобиографизма – женско писање о животу као его-документ и текстуализација субјекта или Нова свјетла на истраживање и позиције: пост/југославенске дискусије

x2: Од аутобиографског исписивања сопства до културолошког субјекта

Главна хипотеза бр. 2 о књизи писама *Вјетар иде на југ и обрће се на сјевер* почива на контексту са приказом стања жанра писма у пољу пост/југославенске антиратне женске прозе. Помоћна хипотеза функционише тако да се њеним доказивањем разоткрива карактер и специфичност употребе жанра писма што се аргументује наводима из писама ауторки заступљених у дисертацији. Ова помоћна хипотеза гласи:

x1: Конструкција интимно-јавног простора писма: генерирање женске аутономне моћи сазнања – парадигматски приказ жанра писма

Интерпретација дневника Елме Софтић у главној хипотези бр. 3 праћена је помоћном хипотезом изведеном на темељу идеје о формирању скице жанра дневника. Помоћном хипотезом ауторка разматра поетику предметног жанра и начине на које се дневнички текстови манифестују у раду постјугославенских списатељица. У средиште истраживачке пажње је смештена текстуална артикулација женског субјекта. Поменута помоћна хипотеза је формулисана на следећи начин:

x1: Пост/југославенски антиратни женски дневник као простор интерсекције друштвено-нормативног и индивидуалног субјекта у слободи: скица жанра

Интерпретација романа *Рио бар* ауторке Иване Сајко предмет је четврте главне хипотезе коју прати прва помоћна хипотеза којом се изграђује скица жанра романа. Циљ је да представи осам тематских кругова повезаних са женским искуством рата. При стварању скице се водило рачуна о одабиру репрезентативних романа списатељица остављајући могућност да се у ову парадигму дијалогски укључе и други романи и тематски кругови. Поштујући постјугословенски принцип, као и у нацртима аутобиографских жанрова и у приказу жанра романа укључене су маргинализоване ауторке. Унутар тог оквира смештен је роман *Рио бар* који је детаљно анализиран уз подршку три помоћне хипотезе. У одабраним мотивима ауторка анализира приказе алкохолизоване јунакиње, јунакиње са пост-трауматским стресним поремећајем и јунакиње која се сусреће са Девцом Маријом. У односу на приступ и предмет истраживања произашле су наведене помоћне хипотезе:

x1: Антиратни феминистички и/или женски роман у пост/југославенском корпусу или Скица пост/југославенског антиратног феминистичког и/или женског романа - помоћне хипотезе у интерпретацији романа:

x 4.1: Алкоголизам/опијање као наративни мотив антиратног женског текста

x 4.2: Политичка траума, посттрауматски стресни поремећај (ПТСП), бирократија и идеологија институција

x 4.3: Здраво Маријо: деконструкција фигуре Дјевице Марије у контексту рата.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Дисертација *Пост/југославенска антиратна женска проза* садржи 164 странице текста. Састоји се из седам делова.

Рад отвара Увод (стр. 1-7) који је раслојен на два поднаслова „Женска промишљања о ратовима и стратегије отпора“ и „Пост/југославенско антиратно женско писање“.

Након уводног дела, следе поглавља:

Приказ релевантних истраживања из области пост/југославенске женске прозне књижевности (стр. 8-12) које чине потпоглавља „Феминистичке и родне научне студије као полазиште у истраживању“ и „Одговор на актуелне позиције истраживања“.

Треће поглавље насловљено је Методологија научног истраживања (стр. 13-24) и сачињено је од следећих потпоглавља „Истраживачки фокус и пост/југославенски/трансанционални као централни научни оквир“, „Дизајн научно-истраживачког рада на примјеру пост/југославенске антиратне женске прозе“, „Филозофски приступ истраживању: феминистичке студије“ и „Сет интерпретативних стратегија у пољу књижевности“.

Четврто поглавље Аутобиографизација сопст(а)ва – писмо и дневник као плурални рефлекси антиратног женског писања (стр. 25-105) садржи шест потпоглавља „Мапирање аутобиографизма – женско писање о животу као его-документ и текстуализација субјекта или Нова свјетла на истраживање и позиције пост/југославенске дискусије“ са потпотпоглављима „Шта је аутобиографско писање?“, „Позиција читатељки аутобиографских текстова“, „Постмодерност, аутобиографија вс. писање о животу – пост/југославенски научни контекст“ и „Концепт истраживања писања о животу на примјеру пост/југославенске антиратне женске прозе“.

Друго потпоглавље четвртог поглавља насловљено је „Од аутобиографског исписивања сопства до културолошког субјекта“.

„Конструкција интимно-јавног простора писма: генерирање женске аутономне моћи сазнања – парадигматски приказ жанра писма“ назив је трећег потпоглавља које укључује и потпотпоглавље „Пост/југославенке билеже и размјењују писма за вријеме ратова“.

Четврто потпоглавље „Акт писања у служби ре/конструкције и очувања женског (персоналног) идентитета на ратној сцени – *Вјетар иде на југ и обрће се на сјевер*“ чине потпотпоглавља „Интимни или субјективни доживљај рата – расап идентитета, губитак домовине и егзил, југоносталгија, мировњачки и интелектуални активизам“, потом „Разарање кинематографског погледа пренијетога у јавни дискурс у писму Мире Фурлан“ и на крају „Етика бриге и дисидентизам ауторке писма“.

Наредно, пето потпоглавље „Пост/југославенски антиратни женски дневник као простор интерсекције друштвенонормативног и индивидуалног субјекта у слободи: скица жанра“ укључује потпотпоглавље „Залог будућности: пост/југославенке пишу дневнике“.

Шесто потпоглавље „Закон читања текста: репрезентативна моћ ријечи искуства ратног ужаса – *Сарајевски дани, сарајевске ноћи*“ чине следећа потпотпоглавља „Ја – субјекат ратног ужаса“, „Ратни избор? Остати као синоним за дневничко писање“ и „Анти/ратност као етички механизам настанка и опстанка женског дневника“.

Пето поглавље Антиратни феминистички и/или женски роман у пост/југославенском корпусу (стр. 108-159) садржи шест потпоглавља. Прво потпоглавље „Списатељице и жанр романа“ даље се разлаже на потпоглавља „Пост/југославенски антиратни феминистички и/или женски роман“ и „Поетички карактер пост/југославенског антиратног феминистичког и/или женског романа“. Друго потпоглавље је дато под насловом „Скица пост/југославенског антиратног феминистичког и/или женског романа“ иза које долази потпоглавље „Осам

тематских кругова пост/југославенског антиратног феминистичког и/или женског романа“. Пето потпоглавље насловљено „Политичко-феминистички роман у спектру ангажираних и етичких писања о рату – *Рио бар*“ укључује додатних три потпоглавља која следе како се наводи „Алкохолизам/опијање као наративни мотив антиратног женског текста“ са поднасловима „Опијена жена и механизам почетка и прераде унутрашњег бола у корелирању с простором“, „Артикулација женског субјекта са аспекта револта и неприпадности“ и „Разарање стереотипа о феминитету и женском опијању“, потом „Политичка траума, посттрауматски стресни поремећај (ПТСП), бирократија и идеологија институција“ са поднасловима „Стереотипна феминилност, хистерија и ратно пререгулирање женског ПТСП-а“, „Судар трауматизираниог женског субјекта с бирократским системима“ и „Криза наде“, и на концу потпоглавље „Здраво Маријо: деконструкција фигуре Дјевице Марије у контексту рата“ које додатно садржи „Дјевица Марија као репрезентанткиња традиционалног и паганског наслијеђа и феминистички проблем са симболизацијом“, „Тијело, света немоћ и нација“ као и „Дјевица Марија у пољу ратног сукоба“.

Шести део представља Закључак (стр. 160-164). Седми део јесте Литература (стр. 165-177) сачињена од „Извора“, „Секундарних извора“ и „Интернет извора“.

У Уводу се полази од разумевања ставова првих ауторки које су у текстовима проблематизовале однос жена према ратовима одбацујући културолошке и идеолошке концепте колективитета, како би се потом критиковале карактеристике ратова и изнели предуслови за сузбијање ратова. Потом ауторка дисертације даје кратак осврт на историју женског писања о ратовима у јужнословенском контексту. У другом делу уводног текста фокус је на аргументовању и дефинисању појма пост/југословенског антиратног женског писања и прозе.

Поглавље Приказ релевантних истраживања из области пост/југославенске женске прозне књижевности је засновано на осврту на релевантна феминистичка истраживања о савременој прозној књижевности списатељица у постјугославенском и националном контексту. На бази приказа литературе и тумачења приступа које су истраживачице користиле у својим радовима, кандидаткиња најављује потребу стварања другачијег научног оквира.

У трећем поглављу дисертације Методологија научног истраживања фокус је стављен на конструкцију истраживачког оквира и научног приступа. На темељу постављања корупса истраживања као постјугословенског и транснационалног, Мерима Омерагић ствара нацрт истраживања, одабире феминистички приступ истраживању и сет интерпретативних стратегија у пољу књижевности смешта у координате интердисциплинарних и интерсекционалних друштвених и хуманистичких истраживања.

Четврто поглавље Аутобиографизација сопст(а)ва – писмо и дневник као плурални рефлекс антиратног женског писања одређено је истраживањем концепата аутобиографског писања и писања о животу, анализом поетике и скицирањем жанрова писма и дневника, као и интерпретацијом књига *Вјетар иде на југ и обрће се на сјевер* и *Сарајевски дани, сарајевске ноћи*. У овом поглављу се испитује женски субјект као и позиције женског искуства рата у тексту, али и ангажовани књижевни глас списатељица. Посебна пажња је посвећена улогама жена, механизмима обликовања женског субјекта, анализи ремећења као места трансформативне друштвене и културолошке политике. Интерпретација аутобиографских жанрова и одабраних дела обележена је промишљањем артикулације сопства, плуралних идентитета жене, феминитета и подређивања, приватне сфере, дома и домовине, искуства егзила, психосоматских појава услед деловања ратне трауме, потом поетике сведочења и отпора, формирања алтернативне женске заједнице.

Пето поглавље Антиратни феминистички и/или женски роман у пост/југославенском корпусу укључује проблематизацију улоге жене у развоју романа, изучавање синкретизма савременог романа, поетике жанра и успостављање поджанра феминистичког и/или женског постјугословенског антиратног романа. Парадигма жанра романа заснована је на формирању осам тематских кругова. Анализа романа *Рио бар* садржи литерарне феномене какви су алкохолизам у књижевности списатељица, деловање ПТСП-а, сусрет јунакиње са бирократским системом и фигуром Дјевице Марије.

Шести део представља Закључак у којем Мерима Омерагић настоји да утврди почетне претпоставке о пост/југословенском корпусу антиратне женске прозе у светлу етичког ангажмана. Сумирајући резултате истраживања ауторка закључке о проблемима које је изучавала своди на ниво презентовања кључних карактеристика интерпретираних дела, потом на успостављање скица жанрова писама, дневника и романа и, на концу, на изучавање поетичке разноврсности поменутих жанрова и овог поља књижевности.

У делу рада насловљеном „Литература“ обухваћен је велики број јединица, подељених на изворе који представљају материјал за интерпретацију, док остале делове представља секундарна грађа, стручни и критички радови о ауторкама заступљеним у дисертацији, те теоријска литература неопходна за конструкцију истраживачког оквира тезе, као и анализу појединачних дела ауторки.

Рад садржи и остале неопходне делове. То су насловне стране на матерњем, енглеском и руском језику, сажети на матерњем и енглеском језику, биографска белешка о ауторки дисертације, Изјава о ауторству, Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и Изјава о коришћењу.

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Најшири научни допринос дисертације огледа се у самом успостављању поља пост/југословенске антиратне женске прозе као тематског и истраживачког поља у проучавањима књижевности и хуманистици уопште. У првом реду предност представља и довођење у везу ауторки из различитих националних књижевности, што је био захтеван истраживачки циљ. Осим ове вишедимензионалности, приступ кандидаткиње подразумевао је изучавање маргиналних и савремених корпуса и неистражене теме ратова у делима списатељица.

Потом, допринос дисертације огледа се у томе што је кандидаткиња изградила адекватан, и у том смислу оригиналан, методолошки оквир за изучавање записа ауторки у односу на њихове субјекатске аутономне артикулације, као и друштвене улоге јунакиња, те читатељске стратегије. Посебну вредност представља допринос у разматрањима женских сопстава, идентитета, субјеката и фокус на женско искуство отпора доминантним струјама и колективним асимилацијским притисцима. Истовремено, довођењем под истраживачку лупу другачијих наратива кандидаткиња указује на специфичност појаве ангажованог женског писања као критичког, субверзивног и транснационалног.

Истражујући ове књижевне проблеме, Мерима Омерагић је дошла до закључка о богатствима корпуса у националним књижевностима: реч је о прозним делима с темом ратова која су писале ауторке широм бивше Југославије. С обзиром на резултате, приступило се конструкцији научног оквира који би допринео тумачењу одабраних дела, односно који би потврдила анализа књижевних појава. У односу на циљеве и задатке истраживања, као и постављене хипотезе, кандидаткиња је, као што је поменуто, сачинила методологију која је захтевала повезивање универзалних и општих метода, али и разноврсних књижевних приступа о чему сведочи богат опис приступа истраживању. Укратко, реч је о комбиновању приступа феминистичких студија са транснационалним приступима, као и интердисциплинарним и интересекционалним анализама. Коришћењем гинокритичког приступа књижевности разоткривене су ауторске стратегије, потом одлике, теме, мотиви и жанрови постјугословенске антиратне женске прозе. У циљу бољег разумевања грађе, Мерима Омерагић је нужно посегнула за различитим савременим хуманистичким и друштвеним теоријама какве су студије идеологије, културе, психоанализе и слично. На књижевном нивоу истраживања допринос дисертације представља и комбинација контекстуалне анализе, пажљивог читања текста и феминистичких и гинокритичких поставки.

Такође, дисертацијом су се афирмисали гласови и наслеђе списатељица, утврђена је жанровска и поетска разноврсност писма, дневника и романа. Посебан допринос представља састављање скица жанрова чиме су на изванредан начин систематизована дела списатељица у жанровима писма, дневника и романа. Скице жанрова које су осмишљене на нивоу комуникације

потврђују теоријске поставке рада, али и отварају приступ новим интерпретацијама и укључењу других ауторки у систем постјугославенске антиратне женске прозе. Уже, интерпретацијом збирке писама *Вјетар иде на југ и обрће се на сјевер*, дневника *Сарајевски дани, сарајевске ноћи: дневник и писма 1992-94.* и романа *Рио бар* кандидаткиња потврђује ефикасност скица и теоријског конструкта који се тестира кроз анализу специфичних мотива и појава. У том смислу чврсту тачку анализе представља фокус на женски субјект као фактор дестабилизације званичних дискурса и спајања списатељица, јунакиња, па чак и саме истраживачице са различитим ангажованим позицијама.

У поље аутобиографског писања Мерима Омерагић уноси нови приступ писања о животу. У расправи о наслеђу аутобиографског и савремених тумачења смешта се комплексна позиција пропитивања сопства, перформирања идентитета у односу на колективе и друштва, постављање питања женске имагинације и афирмације етичких женских писања о трауматским искуствима ратова. Допринос ових поглавља се огледа у повезивању женског писања о себи са канонским књижевним делима, пружању отпора нормама друштва и ремећењу система, као и афирмацији плуралних женских гласова, стварању новог знања из дате области и идентификовању карактера аутономног и алтернативног културолошког субјекта жене. Додатну вредност потврђују и скице жанрова као пута демонтирања принципа искључења ауторки из књижевности. Начињен је и оригиналан истраживачки помак у смеру испитивања поетичких особина жанрова писма и дневника. Скице писма и дневника сведоче о богатству и разноврсности израза ауторки. У анализи аутобиографских записа донетих у збирци писама и дневнику интерпретиране су изазовне књижевне појаве разламања приватности, реконструише се феномен јавности, потом феминитета, субјекта, присилног идентитета, женске подређености, трауме, страха, ратног ужаса, виђења дома и домовине, егзила, патријархата и милитаризације, вештичарења, издаје, интелектуалног ангажмана, југоносталгије, етике бриге, пацифизма и отпора. У жанровима писања о животу се указује на постојање алтернативног света и другачијег израза женског искуства ратова.

У области постјугословенског антиратног феминистичког и/или женског романа Мерима Омерагић успоставља поджанр романа у односу на поетички карактер, као и тематску разноврсност приказану у комуникативној и отвореној скици жанра која укључује постојање осам тематских кругова. Испитивањем поетичких карактеристика овог поджанра указује се на специфичности попут синкретизма, ангажмана и редефинисања концепата женског писања. На тај начин се ствара поджанр сачињен у фузији женског и феминистичког романа. С фикционализацијом женских искуства ратова репрезентују се и специфична питања женског сопства, идентитета и артикулације алтернативног субјекта. Упостављањем поджанра и анализом скице потврђена је могућност смештања романа списатељица у наведени оквир, потом је начињен приступ ревалоризацији дела и ауторки и књижевних мотива, те проблема који се описују. У интерпретацији романа *Рио бар* ауторка дисертација се фокусира на испитивање интригантних феномена какви су алкохолизам, ПТСП и бирократски системи, те фигура Девине Марије. У овим иновативним хипотезама остварен је допринос у виду бављења мотивима опијености као суочавања са траумом, питањима освајања и разарања идеологије јавног простора, начина одашиљања порука нестабилног субјекта, проблема неприпадности, те разарања стереотипа о феминитету. Такође, анализом деловања ПТСП-ја и религије на женски субјект се разарају друштвене представе о системској подршци женама и жртвама ратова, али и указује на слабости система у односу према женском полу и роду.

Мерима Омерагић је у дисертацији тежила ка томе да сачини компаративни приступ изучавању списатељица које тематизују ратове и разарање заједничког југословенског идентитета, и у томе је успела. Највећи циљ афирмације женског писања о ратовима у раду маргиналних списатељица постигнут је приказом разлика и разноврсности описа, на шта се ослања откриће карактера феминистичке етичности и значај систематизације грађе.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „Пост/југославенска антиратна женска проза“ аутора Мериме Омерагић, констатовано је да утврђено подударане текста износи 8%.

Овај степен подударности последица је цитата, личних имена, библиографских података о коришћеној литератури, тзв. општих места и података, као и претходно публикованих резултата докторанткињиних истраживања, који су проистекли из њене дисертације, што је у складу са Чланом 9. Правилника.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „Пост/југославенска антиратна женска проза“ кандидата Мериме Омерагић оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „Пост/југославенска антиратна женска проза“, коју је урадила кандидаткиња Мерима Омерагић под менторством др Биљане Дојчиновић и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

Београд, 4. маја 2023. г.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
др Дубравка Ђурић
председник Комисије
2. _____
др Владислава Гордић Петковић
члан Комисије
3. _____
др Станислава Бараћ
члан Комисије